

İŞİD İLE MÜCADELEDE KARŞI SÖYLEM: ALTERNATİF HAYAT TARZI

İŞİD'in modern ve nevi şahsına münhasır devletimsi yapısı çok etnikli-kültürlü ve farklı sınıflardan insanların bir dava uğruna nasıl radikalleşebileceğinin sarsıcı örneğidir. Bu sosyolojik tabanın güçlü bir dinî söylem ve kompleks bir ekonomik ilişkiler ağıyla birlikte kurgulanmasının sonucu ise küresel düzeyde bir tehdidin doğuşuna işaret etmektedir.

Kaan Kutlu ATAÇ

*Müslümanlar hazır mısınız?
Yüzyıllardır çekilen acılardan sonra özgürlüğünüz
verilecek
Ya kâfir kâbusun gerçek oldu
Hilâfet burada
Dünyanın dört bir yanından mücahitler burada
Hiçbir şey bizi durduramaz
Biz Allah'ın davası için savaşıyoruz
Devletimiz galiptir
Siz sıkıntıyla yardım için haykırıyordunuz
Biz ölmeyi umarken
Bir düğmeye basmamızla her şey patlar
Biz kâfir ve mürtetle savaşa çıktık
Biz herkese iyilik yapıyoruz.
İŞİD'in "Devletimiz Galiptir" şarkısından.*

"İsveç'e karşı en içten minnettarlığım; merhametin ülkesi ve benim cennetim."
Müslüman bir öğrencinin İŞİD ile ilgili akademik çalışmasından.

'Halife'nin yalnız şövalyeleriyle gerçekleştirdiği 'adil terör'ü (*just terror*) 22 Mayıs'ta Manchester'da kanlı yüzünü yine gösterdi. İngiltere'de doğan Libya kökenli 22 yaşındaki Salman Abedi'nin gençlerin katıldığı konsere düzenlediği intihar saldırısı tüm dünyayı bir kez daha sarstı. Saldırı, İŞİD sempaticileri sosyal medya hesaplarında 'adil terör' olarak kutsanırken, İngiliz hükümeti ülkedeki güvenlik alarmını son on yılın en yüksek seviyesine çıkartarak saldırıların devam edeceğinin beklendiği sinyali verdi. Bu saldırı aşırılıklarla beslenen ve yaşadığı toplumun normlarına karşı alternatif hayat vadeden İŞİD söyleminin etkisini bir kez daha ortaya koymasından önemlidir.

Iraklı Mazan Nazhan Ahmed el-Ubeydi'nin "İŞİD'i Youtube, Facebook, Twitter'dan takip ediyordum. Yaptıkları şeyleri seviyordum" ifadesi Iraklı bir şeriat öğrencisinin nasıl radikalleştiğiyle ilgili tipik bir örnektir. Ancak gerçeği vurgulaması bakımından bir o kadar da önemlidir. Henüz yirmili yaşlarında örgütün 'emir' seviyesindeki pozisyonuna gelmiş, İŞİD'in dokuz uyuyan hücrelerini kontrol eden, bombalamadan suikast eylemlerine kadar terör faaliyetlerini koordine etmiş birisinin zihinsel ve ideolojik dünyasının

beslendiği kaynakların da sosyal medya olması tesadüf değildir. Orta Doğu coğrafyasındaki nüfusun %65'nin 30 yaş altı olduğu, ancak mevcut yönetimlerin gençlere iyi bir gelecek sunmada ne kadar yetersiz kaldığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla radikalleşmeye karşı söylemlerin mimarisinde en hassas konu alternatif hayat tarzının inşasındaki güçlüktür.

Örgütün propaganda araçlarını etkin kullanması sayesinde radikalleşen insanların hikâyeleri birçok ortak noktaya işaret etmektedir: İŞİD'den önce hemen hemen hepsi sözde Müslümandır. Örgüt dini kimliklerin olgunlaşmasında, örneğin nasıl ibadet edecekleri, Kur'an'ı asıl okuyacakları, kendi inanışları dışında kalamalara uygulanacak kurallar konusunda bu insanların bilinçlendirmiştir. Bunun da ötesinde örgütün ihtiyaç duyduğu görevlendirmeler de eğitime tabi tutulmuşlardır: Silah kullanma, bomba yapımı, suikast, çatışmalar için taktik eğitimler, örgüte adam kazandırma vs. İŞİD radikalleşme yolundaki bir sempaticilere bir 'hayat tarzı' sunabilmektedir. Bu hayat tarzı her şeyden önce bireye bir kimlik ve örgüte aidiyet duygusu sağlamaktadır. Sunduğu dünyevi imkânlar ve vadettiği gelecek de sosyal medyada gerçeğe yakın durmaktadır. Örgütün 'hayat tarzı' mevcut olana tercih edilecek kadar da akılları çelmekte ve cazip görünmektedir.

Albert Camus'nun ifadesiyle kelimeler (bunu günümüzde sosyal medya olarak okuyunuz) mermilerden daha güçlüdür. Davaya inancın psikolojik alt yapısı, belirli bir hayat tarzının ikna edici metotlarla desteklenmesi durumunda adanmışlığa giden yolda sizi rakiplerinizden daha avantajlı bir konuma getirecektir. Bu konuda kuşku yoktur. Bu anlamda el-Ubeydi'nin insanların ölümüne neden olacak şiddet eylemlerinde önemli bir rol üstlenmesi zihinsel ve ideolojik dönüşümün çarpıcı bir sonucudur. İŞİD'in benimsediği hayat tarzına uymayanlara karşı adil terör saldırılarını öngörülen gelecekte de devam ettireceğini ve terörün asıl amacı olan hedef grupları korku ve endişe içerisinde yaşamaya sevk edeceğini söylemek bir kehanet olmaktan çoktan çıkmıştır.

İŞİD'in modern ve nevi şahsına münhasır devletimsi yapısı çok etnikli-kültürlü ve farklı sınıflardan insanların bir dava uğruna nasıl radikalleşebileceğinin sarsıcı örneğidir. Bu sosyolojik tabanın güçlü bir dinî söylem ve kompleks bir ekonomik ilişkiler ağıyla birlikte kurgulanmasının sonucu ise küresel düzeyde bir tehdidin doğuşuna işaret etmektedir. Bu tehdit sofistike askerî teçhizat ve yöntemleri ileri teknolojiyle

harmanlayabilmektedir. Örgütün hiyerarşik yapısı ise direkt ve endirekt ağlar örüntüsü sunmaktadır. Böylesi bir karmaşık yapıya karşı etkili bir karşı söylem geliştirmenin müthiş zorluğu ise ortadadır. Ancak İŞİD'e karşı bir söylem geliştirme konusunda tarih de mücadelede henüz sempatizan aşamasında olan ve radikalleşmemiş insanlar için izlenebilecek teknikler konusunda kimi ipuçları sunmaktadır.

Hayat Tarzının Dayanılmaz Cazibesi

İŞİD kullandığı söylemle mevcuttan farklı ve cazip bir dünyayı sempatizanlara sunmaktadır. Örgüt hiyerarşisinde lider konumda olanları parayla donatılmış ortamlarda çekilmiş fotoğraflarını sosyal medyada takipçileriyle paylaşmaya teşvik etmesi buna örnektir. Çatışmalarda militanların zafer kazandıkları, düşmanlarını hezimete uğrattıkları görüntülerin dinî vurgularla pekiştirilmiş profesyonel çekimlerle desteklenmesi vaat edilen hayat tarzının ete kemiğe bürünmüş halleridir. Dinî söylemler de bu algıyı güçlendirecek tarzda yer almaktadır. “Biz” ve “ötekiler” ayrılaşmasında dinî referanslar önemli bir yer tutmaktadır. İŞİD'in bu anlamda propagandasının temel özellikleri “satıcı-müşteri ilişkisi” kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla İŞİD iyi pazarlama teknikleriyle piyasaya sunulan bir ürüne sahiptir. Bu noktada “alıcı neden bu ürüne yönelmektedir?” sorusu önemlidir. Muhtemel cevapta şu üç temel özellik dikkat çekmektedir:

1. Fiziki gücün psikolojik savaşla desteklenmesi.
2. Modernitenin ve sosyal hayatın bir karşıtlığı olarak terörizmin, karşı sosyal fenomen olarak kullanılması.
3. Kur'an ve Hadis kaynaklı kodların küresel düzeyde medya aracılığıyla yayılması.

Bu temel özellikler İŞİD'in cihatçı selefi söyleminde hayat bulmaktadır. Selefler inanç esasları konusunda ayet ve hadislerdeki esasları kelime anlamlarıyla olduğu gibi kabul etmektedir. Rasyonalitenin sorgulayacağı özelliği inkâr edilmekte ve her türlü yorumdan uzak tutulmaktadır. Bu anlamda tasavvufi tefekkür biçimine de İslam adına yer verilmemektedir. İbn Teymiyye'nin meşhur “cihat” kavramını yeniden yorumlanmış şeklinde İslam dışı güçlerle mücadelede din dışına çıkmış olanların kelime-i şahadet getirmesinin, namaz kılmalarının ve diğer ibadetleri yerine getirmelerinin bir anlamı yoktur. Örgütün tekfir

İŞİD'in başarılı olmasının nedeni İŞİD'in 'yaratılmış sosyal gerçekler' üzerinden hareket etmesidir. İŞİD'in dilsel söylemi, sosyal eylemlerin içsel döngüsü içerisinde kuvvet bulmaktadır. İŞİD'in söylemindeki dinî ve dünyevi 'semboller, değerler ve anlamlar' dikkat çekicidir.

etiklerine şiddet uygulamasının ve malını, canını, namusunu helal saymasının temeli de bu açıdan önemlidir. İbn Teymiyye'nin “İmandan sonra dinî hayatı ve dünya düzenini dejenere eden saldırgan düşmanı geri itmekten daha zorunlu hiçbir iş yoktur” fetvası örgütün temel düsturunu oluşturmaktadır. Bu düstur temelinde inşa edilen “hayat tarzı” da sempatizanlar için arzu edilen bir düzene işaret etmektedir.

Örgütün özellikle İslam dünyasının felaketlerle dolu bir asrın başlangıcını işaret eden Batı karşıtlığını, Ortadoğu ve genelde de İslam dünyasında genel kabul gören “dünyevi karşıtlık sembolleri”ni kullanması dikkat çekicidir. İslam Devleti'nin ilan edildiği 29 Haziran 2014 tarihi aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan Avusturya-Macaristan Arşidükü Ferdinand'ın suikastla öldürülmesinin yüzüncü yılına denk gelmektedir. Özellikle Ortadoğu İslam dünyası için Birinci Dünya Savaşı sonrasında çizilen sınırları simgesel olarak yok eden bir örgütle mücadelede karşı söylem geliştirmenin güçlüğü de ortadadır. Bu çerçevede 'karşı söylem' salt devlet eliyle yürütülecek bir süreçten daha fazlasını zorunlu kılmaktadır. Örgütün oluşturduğu böylesi 'mana' yüklü söylemler karşısında salt dinî temele dayalı karşı söylem şüphesiz yetersiz kalacaktır.

Bu anlamda söylem standardı, söylem içeriği ve kendine has dilin oluşumu önemlidir. Hedef grup/lar yoğun bir şekilde bu psikolojik bombardımanın etkisi altındadır. Devletlerin ve genel akım medyanın elinde çok daha büyük ve etkili araçlar olmasına rağmen İŞİD'in başarılı olmasının nedeni İŞİD'in 'yaratılmış sosyal gerçekler' üzerinden hareket etmesidir. İŞİD'in dilsel söylemi, sosyal eylemlerin içsel döngüsü içerisinde kuvvet bulmaktadır. İŞİD'in söylemindeki dinî ve dünyevi 'semboller, değerler ve anlamlar' dikkat çekicidir.

‘Sonsuz mutluluk sahibi’ olan ve İslam karşıtlarıyla mücadele eden bir mücahidin üstünlüğü de İŞİD’in

sıklıkla kullandığı cihatçı-dinsiz ayrımındaki güçlü ifadelerde kendini bulmaktadır.

Cihadçı	Takva	Fazilet	Ahlak	Vecit	Üstünlük	Doğrucu	Korkak	Korkusuz
Dinsiz	Küfür	Günah	Ahlaksızlık	İlgisizlik	Başarısızlık	Sahtekâr	Mağlup	Zavallı

Bu bağlamda ‘aydınlanmış, mukadder ve hâkim’ olan örgüt mensubu ile ‘cahil, yanlış yönlendirilmiş ve nefret edilen’ din düşmanları mücadele etmektedir. İŞİD’li bu anlamda ‘gerçeği saklayan, yalan söyleyen ve dinden dönen’lere karşı ‘gerçeği ifşa eden, hakikat erbabı ve dinin sahibi’ olmak gibi üstün erdemlere sahiptir. İŞİD’in dinî söylemleri Batı karşıtlığını vurgulayan dünya gerçekleriyle harmanlandığı zaman sempatanları üzerindeki etkisini artırmaktadır.

Karşı Söylemde “Paralaks Etki”

Bu anlamda İŞİD söyleminin etkinliğinin en önemli unsuru, gerçeğin –tam/bütün olarak gerçek– en azından bir bölümünün kullanılmasıdır. Batı karşıtlığının genel kabul gördüğü İslam dünyasındaki İŞİD örneğinde bu genel kabul görüşün etkili olduğu da muhakkaktır: Sünni İslam inancına sahip olanların Şii inancı tarafından ezilmesi/yok sayılması/yok edilmesi (Irak merkezi hükümetinin tutumu, Esad rejiminin baskısı/kitlese öldürme eylemleri, genelde İslam’a özelde ise Sünni İslam’a karşı Batı’da gelişen İslamofobi söylemi, Batı merkezli askerî koalisyonların yürüttüğü operasyonlar (Afganistan, Suriye, Irak’taki durum)). Nitekim bu anlamda dinî ve dünyevi karşı söylem oluşturulmasında öncelik, gerçeklerin algılanma düzeyinin sarsılmasına, reddiyesine ve nihayetinde yeni bir gerçekliğin hedef gruba aktarılmasında (ikna ediciliğin kuvvetli olması şartıyla) olmalıdır. Kabul edilmelidir ki bu da oldukça zordur. Yerleşik algıların değiştirilmesine yönelik çalışmalar sosyal-psikolojinin en çetrefilli alanlarından birisidir. Bu aşamada kimi gerçeklerin *a priori* olarak İŞİD tarafından kullanılan söylem modernitenin tam kendisidir ve tam da bu noktada moderniteye de güçlü bir cevabı bünyesinde barındırmaktadır. İŞİD’e karşı başarılı bir “karşı söylem” geliştirmek konusunda başvurulacak söylem Türkiye’de toplumun genel kabul gördüğü tarihsel-sosyal-kültürel olgularda ifadesini bulan ‘bize özgü hayat tarzı’ çerçevesinde cevaplanmalıdır. Karşı

söylem geliştirmede Türkiye örneğinde, salt teolojik çerçevede selefi İslam’ın ‘zahiri’ söylemine karşı anti-selefi söylem geliştirilmesidir. Şüphesiz ki bu söylemin gücü resmî yapılardan değil, sivil toplumun bizzat kendi bünyesinden doğmasına bağlıdır. Resmî kanallardan beslenen aşırılık karşıtı söylemin maddi kaynakları ne kadar zengin olsa da başarıya giden yolda etkisiz kalacaktır.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken, özellikle dinî jargonun kullanılmasındaki paralaks etkidir. İki farklı referans noktasından bakıldığında algılanan gerçek olarak duran gerçeğin oynaklığı üzerinde etkili bir söylem yaratılabilmelidir. Bu gerçekliği yaratma süreci klasik *winning hearts & minds*dan daha fazlasıdır. Karşı söylemin en önemli dayanak noktasını ise, bu aşamada, İŞİD’in yarattığı hayat tarzına alternatif oluşturabilecek daha güçlü bir hayat tarzının varlığının mevcudiyetinin kanıtlanmadır. Bu aşamada ise İŞİD’in ortaya koyduğu ‘paralaks etki’ nin gösterdiği cihatçı örneklerini aşabilecek hayatın içerisinden seçilmiş, itibar edilen Müslüman seslerin ortaya çıkarılması gereklidir. Bu sesler, İŞİD gerçekliğine kayması muhtemel potansiyel taraftarlara, akılcı ve inanç-merkezli temele sahip figürleri sunmalıdır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, bu anlamda İŞİD karşıtı bir söylemin şart olsa da yeterli olmadığıdır. Dolayısıyla muhakkak alternatif bir ‘hikâyeleme’ geliştirilmelidir. Bu hikâyelemeler de hedef kitle/lerde bir amaç/ülkü dürtüsü yaratmalı, geleceklerinin bu toplumun kendilerine sunduğu yaşam tarzında yattığına inanmalıdır. Aşırılığa karşı geliştirilecek strateji, toplumun kendi bünyesinde yüzyılların tecrübesine dayalı, sağduyu temelinde öğrenilmiş hayattır. Bu İŞİD’in vadettiği hayatın en iyi alternatifidir. Karşı söylemde muhtemelen tek anlamlı yol Anadolu tasavvuf anlayışı çerçevesinde bir söylemin kullanılmasıdır. ○

Dr.